

STAV PREMA PROFESIONALNOM SPORTU

ATTITUDE TOWARD PROFESSIONAL SPORT

Marko Marelić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se konstrukcijom i evaluacijom instrumenta za mjerenje stava prema profesionalnom sportu. Ideja na kojoj se teorijski bazira rad je postojanje dvaju (različitih) vrsta sporta, profesionalnog i amaterskog. Instrument je teorijski utemeljen na tri domene, većinom preuzete iz radova Zorana Žugića: *Stav prema profesionalnim sportašima*, *Profesionalni sport kao oblik socijalizacije djece* i *Profesionalni sport kao društvena institucija*. Svaka od domena ima najmanje dvije poddomene. Nakon konstrukcije skale stava prema profesionalnom sportu i prikupljanja podataka putem *Google Forms-a*, izvršena je obrada rezultata u programu IBS SPSS 20. Nakon obrade podataka izbačene su loše čestice i konačna inačica skale sastoji se od 22 čestice, a koeficijent pouzdanosti je na zadovoljavajućoj razini (.903). Izvršena je analiza glavnih komponenata uz GK kriterij zaustavljanja ekstrakcije faktora i *oblmin* rotaciju. Zadržana su 3 faktora: *socijalne veze*, *sport-uzor*, *te rad i novac* koji tumače oko 57% varijance te se mogu smisleno interpretirati. Faktorskom analizom drugog reda ekstrahiran je jedan faktor, što ide u prilog tezi da se ovdje radi o unidimenzionalnom instrumentu.

Ključne riječi: skala stava, profesionalni sport, amaterski sport

SUMMARY

This paper's main task is construction and evaluation of instruments for measuring attitude towards professional sport. Idea on which this paper is in theory based on is the existence of two (different) kinds of sports, the professional and the amateur kind. The instrument itself is in theory founded on three domains, which are mostly taken from Zoran Žugić's works: *Attitude towards professional athletes*, *Professional sport as a form of socialization of children* and *Professional sport as a social institution*. Each domain has at least two subdomains. After the construction of attitude scale towards professional sport and collecting the data via Google Forms, processing of data has been performed in the programme IBS SPSS 20. After the processing of data, bad particles have been excluded and the final version of scale consists of 22 particles, and the reliability coefficient is on the satisfactory level (.903). Analysis of the main components had been performed with the GK criteria of stopping the extraction of factors and *oblmin* rotation. Three factors have been kept: *social relations*, *sport – role model*, and *work and money* which explain approximately 57% of variance and thus can be meaningfully interpreted. With these second order factor analysis, one factor had been extracted, which supports the thesis that this here is a one-dimensional instrument.

Key words: attitude scale, professional sport, amateur sport

UVOD

Definiranje predmeta mjerenja

Namjera ovog rada je stvoriti instrument za ispitivanje stava prema profesionalnom sportu. To ćemo ostvariti kreiranjem skale stava Likertova tipa, a proces kreiranja sastojat će se od sljedećih koraka: (i) odabir predmeta mjerenja, (ii) teorijsko - konceptualna razrada, (iii) operacionalizacija ključnih domena i poddomena, (iv) konstrukcija prve inačice skale, (v) prikupljanje podataka (anketiranje), (vi) obrada i interpretacija dobivenih rezultata te (vii) evaluacija i revizija prve inačice skale, te prijedlog "pročišćene" verzije instrumenta.

Predmet mjerenja ovog mjernog instrumenta je stav prema profesionalnom sportu. Polazimo od pretpostavke da sport možemo razdvojiti na više oblika, obzirom na specifične karakteristike samih sportskih aktivnosti. Za potrebe kreiranja ovog instrumenta možemo reći da razdvajamo sport na "profesionalni sport" i ostale oblike sporta, odnosno one koje ne nose ista obilježja kao i "profesionalni". Kako "amaterski" sport možda najrazumljivije stoji u opreci "profesionalnom" (na drugoj strani semantičkog diferencijala) primarno ćemo pokušati razdvojiti te dvije vrste. Iako se sport kao igra i sport kao strukturirana aktivnost (ili čak možemo to nazvati profesija) u određenoj mjeri preklapaju, tragom podjele Zorana Žugića (i drugih autora) ipak ih je moguće u određenoj mjeri razdvojiti. O definiciji pojmova više u poglavlju 3.

U ovom radu referiramo se na "profesionalni sport" kao nešto homogeno što u istu kategoriju uključuje npr. gimnastiku i nogomet, borilačke sportove i sportski ples, i sl. Svjesni smo da postoje velike razlike u profesionalizaciji pojedinih sportova gdje je "popularnost" sporta odnosno medijski prostor koji sport dobiva jedna od najvećih razlika. Smatramo da će ispitanici u izražavanju stava prema sportu "zamisliti" one najpopularnije sportove (mahom ekipne) kao što su nogomet i košarka, te neke individualne kao što su atletika i plivanje (možemo reći i borilački sportovi). Pretpostavili smo tako zato što se u medijima najčešće koriste izrazi "profesionalni sportaš" i "profesionalni sport" za one sportove u kojima je sportašima to glavni izvor primanja.

Pregled dosadašnjih istraživanja i instrumenata

U trenutku pisanja ovog rada autoru nisu poznati radovi koji se bave konstrukcijom skale stava prema profesionalnom sportu, no postoje radovi koji se bave bliskim temama. Najvažnije ćemo iznijeti u nastavku.

Jedan od najpoznatijih instrumenata korištenih za mjerenje stava prema sportu (općenito), još 1980. godine piše Geogre H. Sage, bio je onaj H. Webba koji nosi naziv *Attitude Toward Play Inventory*. (15). U instrumentu ispitanicima je postavljeno pitanje: "Što mislite što je najvažnije u igranju igre?" Zatim se od njih tražilo da rangiraju tri odgovora: (a) odigrati pošteno (orijentacija na *fair-play*), (b) odigrati najbolje što možeš (orijentacija prema vještini) i (c) pobijediti protivnika (pobjeda ili orijentacija prema pobjedi) (17).¹

U reviziji Webbovog instrumenta, George H. Sage dodao je šest novih čestica:

1. Pobjeđivanje nije najvažnije, nego je jedino. (*Winning isn't everything, it's the only thing*)
2. Pokaži mi dobrog gubitnika i pokazati ću ti gubitnika. (*Show me a good loser, and I'll show you a loser.*)
3. Poraz je gori od smrti jer moraš živjeti s porazom. (*Defeat is worse than death because you have to live with defeat.*)
4. Nije važno pobjeđivati nego sudjelovati. (*It isn't in the winning but in the taking part in sport which is most important.*)
5. Nije bitno jesi li pobijedio ili izgubio, nego kako si odigrao. (*It's not whether you win or lose but how you play the game.*)
6. Srčanost je precijenjena (*Sportsmanship is overrated.*) (17).

Čestice su, kako kaže autor, odabrane jer predstavljaju popularne sportske slogane koji se često koriste da bi izrazili stav prema značenju sportskog iskustva (17). Kao zaključak istraživanja autor navodi kako je stav prema sportu puno kompliciraniji nego što društvene znanosti misle, te kako je potrebno još mnogo rada da bi se instrument usavršio.

Što se tiče istraživanja na području Republike Hrvatske postoji određeni broj radova na blisku temu.

Među tim radovima, općenitijom temom od naše (stav prema sportu) bavi se rad objavljen u sklopu „21. Ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske“ u akademskoj godini 2011/12.. Grupa polaznika (3) konstruirala je skalu stava prema sportu. U radu, autori su postavili zanimljivu dihotomiju između amaterskog i profesionalnog sporta, gdje bi prvi imao pozitivno, a drugi negativno značenje. Autori su očekivali da će stav prema amaterizmu i profesionalizmu stajati na suprotnim stranama jedne bipolarne dimenzije, ili će tvoriti dvije, relativno nezavisne dimenzije (3). No nakon provedbe istraživanja hipoteza o bipolarnoj naravi stava o amaterizmu i profesionalizmu odbačena je uz zaključak kako je vrlo vjerojatno "da tvrdnje iz skale aktiviraju opći stav prema sportu, bez obzira kako bile formulirane." (3). Iako rezultati ovog istraživanja upozoravaju na moguću problematiku naše polazišne pretpostavke o razdvojenosti amaterizma i profesionalizma, ipak ćemo ih uzeti sa dozom opreznosti. Naime Bosnar i suradnici u radu nisu iznijeli proces odabira relevantnih domena stava, niti operacionalizaciju ključnih pojmova. Ako pokušamo induktivno zaključiti koje domene pojedine čestice predstavljaju možemo dobiti, figurativno rečeno, "okvire" prostora stava koji je u radu ispitan. Problem je što postoje čestice poput "Amateri su jadni" koje nažalost ne možemo smjestiti u induktivno stvorene domene. Iz navedenih razloga ostajemo pri početnoj ideji da se profesionalni sport može odvojiti od amaterskog u istraživanju stava.

Postoji još i određeni broj radova koji se bave mjerenjem stava prema pojedinačnim sportovima, koji

¹Vlastiti prijevod

tako pokrivaju i dio naše teme. Među njima možemo istaknuti niz skala stava prema borilačkim sportovima (ili točnije niza inačica iste skale stava) objavljenih u zborniku *Kineziologija za 21. stoljeće* (1999) (3, 4, 15, 18).

Te rad Franje Prota i Kristine Radić: *Stav studentica i studenata kineziološkog fakulteta prema borilačkim sportovima* objavljenog u sklopu 19. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske. U ovom radu pokazana je nezavisnost stava prema borilačkim sportovima od općeg stava prema tjelesnom vježbanju i sportu kod studentica i studenata Kineziološkog fakulteta (16).

U radu *Mjerna svojstva skale stava prema nogometu na uzorku odraslih osoba iz opće populacije* autora Bosnar, Prot i Benassi (1), možemo prepoznati neke čestice koje su slične česticama koje su korištene u ovom radu. Iako eksplicitno nisu navedene domene koje bi čestice trebale mjeriti, ipak s dozom opreznosti može se reći da mjere sličan ili isti predmet mjerenja kao i neke naše domene. Ako se ponovo pokušaju "izmisliti" imena domena koje su autori operacionalizirali mogu se prepoznati sljedeće (za nas bitne): *socijalizacija* ("Volio bih da se moje djetete bavi nogometom"), *nogomet kao veza među ljudima* ("Moć nogometa očituje se u zbližavanju ljudi cijelog svijeta." i "Nogomet izuzetno potiče druženje među ljudima, neovisno o obrazovanju, generaciji ili spolu."), te *odnos nogometa i države* ("Vrhunski nogometni rezultati mogu značajno afirmirati nogometni sustav jedne države, ali i državu i naciju u cjelini.") (1).

Valja spomenuti još neke radove koji se bave tematikom bliskom ovoj (8, 12, 6, 7).

3. TEORIJSKO-KONCEPTUALNA RAZRADA PREDMETA MJERENJA

Sport je kompleksan društveni fenomen i ne postoji jedinstvena definicija koja bi obuhvatila i objasnila sve njegove segmente i pristupe izučavanja. Zoran Žugić u knjizi *Uvod u sociologiju sporta* (19) ilustrira problematiku prirode sporta: „Što je prava priroda sporta, što je on po sebi: igra (*game*), natjecanje (*competition*), djelatnost (*activity*), poziv (*profession*), zabava i spektakl, ili sve to skupa?“ (19, str. 78). Semantički nered koji se stvara kada se sport pokuša opisati univerzalnom definicijom kristalizira se u dva koncepta: sport kao igru (*game, play*) i sport kao strukturiranu aktivnost (Leonard prema Žugić (19)). Osim Žugića i Krešimir Petrović profesionalni sport svrstava u *top level* odnosno *spectacular* sport, te ih jasno odvaja od rekreacijskog i edukacijskog sporta (13, str. 109). Ono bitno što obilježava profesionalni sport je „natjecateljski element² u kojem sportaši snagom volje, silom mišića i uigranošću postižu ono što nije svima jednako dostupno (koš, gol, poen i sl.)“ (10, str. 14-15).

Unatoč problemima definicije pojmova, sport je prepoznat kao vrlo bitan društveni i kulturni fenomen. Kao takav sport oblikuje, i oblikovan je od strane

društvene stvarnosti. Petrović 80-ih godina prošlog stoljeća piše: „Sport je ipak dio stvarnosti, dio društvenih odnosa i posjeduje svoju vlastitu nezavisnu ulogu kojom je uključen u svjetske političke i socioekonomske trendove.“³ (13, str. 106). U prilog tome, autor iznosi karakteristike sporta koje se mogu pronaći u svim analizama prijašnjih civilizacija. Sport je neosporno dio čovjekovog iskustva, dio njegova bića, esencijalna potreba, neotuđiva forma komunikacije, uspjeh individue i doseg grupe (13)⁴.

Stav o profesionalnom sportu konceptualno možemo podijeliti u tri domene: (i) Stav prema profesionalnim sportašima, (ii) Profesionalni sport kao oblik socijalizacije djece i (iii) Profesionalni sport kao društvena institucija. Odabrane su baš te tri domene jer su prepoznate kao bitne za problematiku profesionalnog sporta kako u radovima Zorana Žugića, tako i (iako induktivno izvučene) u instrumentima koje smo spomenuli u poglavlju 2. *pregled dosadašnjih istraživanja*. Te domene dalje su podijeljene u više poddomena, koje su navedene u nastavku ovog rada, te su prikazani indikatori iz kojih su izvedene čestice.

(i) Kada se istražuje stav prema sportu nije dovoljno definirati čestice samo o sportu općenito, jer neki ispitanici možda neće imati jasan stav na toj razini. No, ako bi ih samo pitali da izjasne određeni stav o profesionalnom sportašu (kao jednoj domeni stava prema sportu), zahvaljujući medijski posredovanim slikama stavovi će biti puno jasniji. Iz stava prema samim profesionalnim sportašima može se dobiti slika o predmetu istraživanja, a to je sam (profesionalni) sport. Profesionalni sportaš ili „sportaš po zanimanju“ je osoba koja posvećuje najveći dio svog vremena uvježbavanju vještina koje su potrebne za natjecanje i postizanje visokih rezultata u pojedinom sportu. Profesionalni sportaš često je plaćen od strane kluba za kojeg se natječe, te je to njegov glavni izvor prihoda. Na najvišim razinama profesionalnog sporta u obzir moramo uzeti i znatne prihode koje pojedini sportaši dobivaju od pojedinih kompanija za promociju proizvoda na tržištu (sportski sponzori). „Kada je pak, riječ o utjecaju sportske karijere i svega onog što uz nju ide (priznanja, slava, širenje kruga poznatih u društvenoj eliti, sukobi, afere, i slično) i utjecaju svih tih događanja na svijest i psihičko stanje sportaša kao javne osobe, treba reći da su pred pojedincem sve mogućnosti, u rasponu od junaka do gubitnika.“ (19, str. 129). Sportaš kao junak i sportaš kao gubitnik u određenoj su mjeri „sidrišta“ raspona stavova koje pojedinac ima o profesionalnom sportu. S jedne strane profesionalni sportaš može biti viđen kao primjer, uzor, „heroj masovne kulture“ (19), referentna figura, inspiracija, i sl.; dok s druge strane može biti viđen kao gubitnik, marioneta čije konce vuku elitni ili vladajući krugovi iskorištavajući ga za vlastite ciljeve, itd.. Vrhunski sportaš se, prema shvaćanju Petrovića, u proizvodnji konačnog cilja – osvajanja medalje odvaja (otuđuje) od svoje vlastite osobnosti. Na taj način, pretvoren u svojevrnog *idola* on je podložen masama i

² Kurziv autorov.

³ Vlastiti prijevod

⁴ Vlastiti prijevod

masovnim medijima sa precizno određenim rasporedom treniranja, natjecanja, hranjenja, spavanja te emocionalnog i osobnog života (13).

Ovu domenu (i) možemo podijeliti na šest poddomena koje se odnose na vrstu ponašanja (odnošenja) profesionalnih sportaša prema nekim aspektima svakodnevnog života, te naši ispitanici zapravo izražavajući stavove o tim preciziranim poddomenama i pokazuju svoj (generalno pozitivan ili negativan) stav prema profesionalnim sportašima.

Prva poddomena je *sport i rad*. Naime, zbog specifičnog načina prikupljanja sredstava za život i životnog stila sportaši mogu imati posebnu vrstu odnosa prema radu (općenito), koja u društvu nije uvijek prihvatljiva. Neki ljudi mogu smatrati da profesionalni sportaši ne cijene rad "običnih" ljudi odnosno (svakodnevni) rad ljudi izvan sporta. No u isto to vrijeme, oni sami vrlo naporno rade (treniraju) kako bi postigli što bolje rezultate. U medijima se često koristi rečenica prof. dr. Dragana Milanovića: „Tamo gdje prestaje težak svaki psihički i fizički rad, počinje profesionalni sport.“⁵ što ilustrira zahtjevnost sportske profesije. Jednako tako, mora se uzeti u obzir, kada govorimo o stavu prema radu u profesionalnom sportu, i činjenicu da neki od onih već spomenutih "običnih" ljudi, odnosno ljudi koji nisu vezani uz sport ne cijene rad profesionalnih sportaša, tj. ne smatraju trening "pravim" radom. O tome da je trening definitivno rad govori i Žugić kada opisuje povijesnu transformaciju sporta od igre prema profesiji: "Komercijalizacija, s kojom je sport počeo gubiti izvorne agonalne karakteristike i umjesto njih stjecati kompetitivna, produktivistička obilježja dovela je do toga da su 'učinak, rad, rekord' (Hopf, 1984) postali njegovim sastavnicama." (19, str. 85).

U domeni *stav prema profesionalnim sportašima (i)* važna nam je i druga poddomena *odnos prema novcu*. Indikator je da profesionalni sportaši ne cijene rad jer su preplaćeni (neki ispitanici na bavljenje sportom mogu gledati kao na igru koja je strogo odvojena od rada kakav obavljaju obični ljudi). Svjedoci smo velikih nogometnih transfera igrača koje mediji sa žarom prenose i međusobno uspoređuju. Riječ je o zaradama čije iznose neki od nas ne mogu ni zamisliti, a kako bi jednom od čestica to slikovito opisali već spomenuti autori Bosnar, Prot i Benassi: "Nogomet je besmisleno jurcanje za napuhanom svinjskom kožom" (1).

Treća poddomena je *odnos sportaša prema nasilju*. Amir Muzur i Iva Rinčić u svom radu *Sport i nasilje: prilog etičkim, sociološkim i psihoneurobiološkim razmatranjima* (11) povezuju sport i nasilje, odnosno tragaju za objašnjenjem *je li?* i *zašto je?* nasilje imanentno sportu. Oni nasilje definiraju kao sljedeće: "U sportu se, dakle, nasiljem smatra prekoračenje granice između nadmetanja po pravilima i namjernog nasilja sportaša, trenera ili navijača (u svakom slučaju, 'ponašanje s predumišljajem da se drugoga ozlijedi' (Smith, 1983)) (11, str. 147). Iz definicije je vidljivo da u sportsko nasilje moramo uzeti u obzir nasilje sportaša i nasilje navijača (naravno i trenera, no kako su prosječni građani puno manje upoznati i medijski informirani o nasilju trenera, smatramo kako je bolje ne istraživati tu

dimenziju u ovom instrumentu). Navijačko nasilje istražiti ćemo u domeni "sporta kao društvene institucije". U argumentaciji teze da je nasilje imanentno sportu, Muzur i Rinčić ističu važnu odrednicu za ovo istraživanje: "..., sport se temelji na kompeticiji, a kompeticija potiče zavist, srdžbu, pa onda i agresiju" (11, str. 152). Iz navedenog, kao indikator stava o profesionalnom preuzeta je "sklonost nasilja" među sportašima, točnije istražiti će se misle li ispitanici kako su sportaši skloniji nasilju od ljudi koji se ne bave profesionalnim sportom.

Četvrta poddomena je *odnos sportaša prema obrazovanju*. Ono što upućuje na tu poddomenu stava (indikator) je nedovoljno vrednovane obrazovanja u sportskim krugovima (npr. forsiranje mladih sportaša da odaberu ili školovanje ili profesionalizam, što kasnije može rezultirati njihovim negativnim stavom prema obrazovanju). Kao rezultat toga postoji određen broj ljudi koji, stereotipno, na sportaše gledaju kao na izrazito neobrazovane pojedince. Ovim putem će se pokušati istražiti je li to stvarno slučaj.

Peta poddomena je *odnos sportaša prema drugim ljudima*, gdje se na sportaše gleda kao na pojedince koji žude za pažnjom, stalno moraju biti u „centru zbivanja“ i zbog toga imaju vrlo slabe socijalne veze (nemaju bliskih prijatelja). Može se pretpostaviti kako zbog specifičnog stila življenja, već spomenute povezanosti sa nasiljem kroz socijalizaciju, manjkom slobodnog vremena, i sl. postoji generalno negativan stav prema profesionalnim sportašima u ulozi roditelja. Stoga kao indikator dodan je i "ispunjavanje roditeljskih obaveza", jer autor smatra da je pitanje djece uvijek "osjetljiva" tema i stoga utječe na stav o profesionalnom sportu. Iako je ovaj indikator povezan s domenom "Sport kao oblik socijalizacije djece", ipak se razlikuje jer se odnosi konkretno na djecu profesionalnih sportaša.

Posljednja (šesta) poddomena prve domene je *odnos sportaša prema zdravlju* gdje se stav može kretati od pozitivnog gdje su sportaši promotori zdravog načina života, do krajnje negativnog gdje potiču mlade na korištenje steroida, preparata za povećanje fizičkih sposobnosti pod cijenu zdravlja, svjesno žrtvovanje vlastitog zdravlja zbog ostvarivanja sportskog uspjeha i sl.

(ii) Rastavljujući dalje područje stava o profesionalnom sportu na domene, druga domena koja je prepoznata je *profesionalni sport kao oblik socijalizacije djece*. Sport je bitan segment odgojno-obrazovnog procesa, u kojem se djecu još u osnovnoj školi usmjerava od tjelovježbe prema profesionalnom sportu. Sve popularnija osnovnoškolska i srednjoškolska natjecanja na nacionalnim razinama, i šire, u raznim ekipnim i individualnim sportovima potvrđuju tu tezu.

Socijalizacija kroz natjecateljski sport može se pokazati bitnom, naravno uz neizostavnu socijalizaciju unutar obitelji i škole. Djeca uče kako komunicirati, izvršavati obaveze, poštivati pravila, tretirati poraz i pobjedu, itd., te se tako afirmiraju u toj novoj (sportskoj) sredini. E. Durkheim definira socijalizaciju kao „pojmovni konstrukt koji objašnjava kako se postaje članom nekog društva“ (19, str. 133). Učeći etiku i pravila

⁵<http://www.hrpsport.net/Vijest.aspx?ID=248304> (23. 02. 2015.)

<http://www.sisak.info/direktor-rk-siscie-baltic-tko-je-kristina-ikic-banicek/> (23. 02. 2015.)

ponašanja u sportu, djeca zapravo uče i „pravila igre“ u društvu. Ova domena može se podijeliti u dvije poddomene: *amaterizam/profesionalizam*, čiji su indikatori: vrednovanje uspjeha iznad svega ostalog, usmjeravanje prema profesionalizmu i kompetitivnost u svojem najčišćem obliku; te *učenje ponašanja* što je opisano indikatorima: učenje poštivanja autoriteta i (krivo) učenje pravila društva.

(iii) Sport se može promatrati kao društvenu instituciju (19, str. 92). Što Žugić zapravo misli pod tim terminom vrlo je jasno navedeno u sljedećem odlomku:

"Termin institucija označava jednu stranu društvenog života gdje različite vrijednosne orijentacije, okupljene oko značajnih socijalnih tema, generiraju različite tipove međuodnosa. Generiranje i strukturiranje vrijednosnih orijentacija i interesa posredstvom interaktivnih odnosa učvršćuje značaj društvenih fenomena kao što je institucija. Tako je i sport kao društvena institucija poseban tip organizacije, jedinstven oblik društvene aktivnosti koja jača kolektivni identitet, pridonosi učvršćivanju spona s drugim elementima socijalne strukture i priznaje se kao agens socijalne kontrole." (19, str. 92).

Ljudi se u sport uključuju direktno: kao natjecatelji, rekreativci, treneri, i sl., te indirektno kao *sportski potrošači* (19) odnosno osobe koje ulažu neku količinu novca i vremena u praćenje sportskih događaja, statističkih podataka, strategija, itd. (19, str. 89). U uvodu udžbenika *Prilozi za sociologiju sporta* I K. Petrović i A. Hošek pišu:

„Kako je riječ o politici i sportu, nabrajajući one koji ih povezuju ili razdvajaju onako kako im to odgovara često smo skloni ipak na ovaj ili onaj način povezivati sport i politiku, što je nemoguće izbjeći, jer su sport i politika oduvijek bili povezani.“ (14, str. 51).

To se direktno nastavlja na već spominjani rad Krešimira Petrovića, kada autor tvrdi: „Često su politike koristile sport kao 'opijum za narod', kao način odvratanja pažnje ljudi od stvarnih društvenih problema i okrećući ih prema marginalnima.“⁶(13, str. 111).

U svojoj kasnijoj knjizi *Sociologija sporta* (20) Zoran Žugić daje blisku sliku i o uplitanju ideologije u sport:

„Uplitanje ideologije u sport neprestano se očituje u 20. stoljeću, usprkos stalnom proklamiranju *Coubertainovih* načela o olimpizmu kao politički dekontaminiranom pokretu, oslobođenom za neutilitarno razigravanje i nadmetanje pojedinca i naroda. Primjera ideoloških manipulacija je previše, od igara 1936. u Berlinu i Hitlerova demonstrativnog odlaska s olimpijskog stadiona nakon četverostrukog trijumfa crnca Jesseja Owensa, preko raznolikih oblika omasovljenja sporta do stalnog isticanja „superiornosti“ arijske nad ostalim rasama u tadašnjoj Njemačkoj.“ (20, str. 192).

Sport kao društvenu instituciju možemo podijeliti na dvije poddomene: (prva) „manipulativno korištenje sporta“ u što ubrajamo ono što Žugić zove "jačanje

kolektivnih identiteta" i "agens socijalne kontrole" (19, str. 92). Manjina na poziciji moći većini odvlači pažnju s važnih zbivanja, sport se koristi kao sredstvo za političko djelovanje, sportske utakmice koriste se kao mjesta gdje gomila oslobađa svoje nagone što rezultira navijačkim nasiljem (11), sportaši se iskorištavaju za reklamiranje određenih proizvoda te se koriste kao sredstvo za ojačavanje i kontroliranje osjećaja nacionalnog identiteta. (Druga) poddomena je „druženje i zabava“, što u svojoj definiciji Žugić definira kao učvršćivanje spona s drugim elementima socijalne strukture. Indikatori te poddomene su: sport kao tema za razgovor, poziv na druženje, zajednička tema ljudima koji dolaze iz različitih socioekonomskih sredina, i sl..

Iz ovih domena pretpostavljamo da će stavovi ispitanika varirati od onih krajnje negativnih koji profesionalni sport vide kao otuđenje od čovječnosti i određenu vrstu maligne mutacije onoga što je trebao biti – sport kao socijalizacija, zabava, igra, komunikacija, druženje, osobno zadovoljstvo, samoaktualizacija, i sl.; kao oblik političke manipulacije kojim se na principu „kruha i igara“ javnosti odmiče pažnja od bitnih i relevantnih pitanja. Pa sve do krajnje pozitivnih stavova koji gledaju na profesionalni sport kao na nadgradnju tjelovježbe, oblik društvenog uključivanja, kumulativno usavršavanje neke vještine i pozitivni društveni aparat koji pruža masama uzore i „heroje“ koji su im prijeko potrebni.

METODE

Kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju, prostor stava podijeljen je na tri domene: *stav prema profesionalnim sportašima*, *profesionalni sport kao oblik socijalizacije djece* i *profesionalni sport kao društvena institucija*. Iako ove tri domene možda ne pokrivaju cijeli prostor stava, smatramo da pokrivaju relevantnu većinu koja je dovoljna za dobiti sliku o stavu koji neka osoba ima prema profesionalnom sportu.

Domene su ukupno podijeljene na 10 poddomena, te je u prvoj inačici instrumenta (onom kojega smo proveli) kreirano 28 čestica. Redoslijed čestica je promijenjen kako ispitanici ne bi dobili (krivu) sliku o domenama koje želimo istražiti.

Stavovi se sastoje od tri elementa: emocionalnog, kognitivnog i elementa ponašanja. Iako se svaki stav sastoji od sva tri elementa, on se uvijek više temelji na pojedinom (9). U ovom instrumentu to je kognitivni element stava koji se uglavnom bazira na uvjerenjima o karakteristikama objekta tog stava (na primjer "profesionalni sport" ili "profesionalni sportaš").

Nisu sve čestice formulirane u istome smjeru. Većina je formulirana tako da izražavaju negativan stav prema sportu (ocjena 5 - u *potpunosti se slažem* predstavljala bi maksimalnu negativnu reakciju prema sadržaju te čestice). Deset čestica je formulirano u obrnutom smjeru, tako da veće slaganje izražava pozitivan stav prema profesionalnom sportu, te smo te čestice kasnije u analizi rekodirali.

⁶Vlastiti prijevod

Potka je formulirana na sljedeći način:

"Poštovani,
pred Vama se nalazi upitnik o nekim aspektima profesionalnog sporta. Vaši odgovori su anonimni, a rezultati istraživanja koristiti će se za izradu završnog rada iz kolegija "Konstrukcija i evaluacija mjernih instrumenata" na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Molimo da odgovorite na sva pitanja, jer se u suprotnom Vaši odgovori neće moći uzeti u obzir. Zahvalni smo Vam na sudjelovanju."

Česticama je pridružena sljedeća skala slaganja:

1. Uopće se ne slažem
2. Ne slažem se
3. Niti se slažem, niti se ne slažem
4. Slažem se
5. U potpunosti se slažem

U nastavku se nalazi tablični prikaz domena, poddomena, indikatora i čestica. Zvezdicom (*) su označene one čestice koje su formulirane u suprotnom smjeru.

Domene	Poddomene	Indikatori	Čestice
Stav prema profesionalnim sportašima	Sport i rad	Ne cijene rad običnih ljudi, sami naporno rade; obični ljudi ne cijene sportski rad	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sportaši ne cijene rad običnih ljudi. (v06) • Profesionalni sportaši rade napornije nego većina ljudi. (v08)* • Sportski trening nije pravi rad. (v03)
	Odnos sportaša prema novcu	Preplaćeni su	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sportaši su preplaćeni. (v10) • Profesionalni sportaši ne znaju koliko novac zapravo vrijedi. (v04)
	Odnos sportaša prema nasilju	Skloni nasilju	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sportaši su skloniji nasilju od ostalih građana. (v16)
	Odnos sportaša prema obrazovanju	Nisu visoko obrazovani	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sportaši su u pravilu slabo obrazovani. (v02)
	Odnos sportaša prema drugim ljudima	Žude za pažnjom, slabe socijalne veze, nemaju bliskih prijatelja, loši roditeljski odnosi	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sportaši uvijek pokušavaju biti u centru pažnje. (v22) • Profesionalni sportaši se previše hvale svojim dostignućima. (v19) • Profesionalnim sportašima su drugi ljudi bitni samo kao publika. (v14) • Profesionalni sportaši ne njeguju bliska prijateljstva. (v17) • Profesionalni sportaši su lošiji roditelji nego drugi ljudi. (v24)
	Odnos sportaša prema zdravlju	Privlače ljude prema zdravom načinu života, zloupotreba droga i dodataka prehrani	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sportaši su meni osobno uzor za zdrav život. (v05)* • Najuspješniji sportaši koriste barem neke nedozvoljene preparate. (v28)
Profesionalni sport kao oblik socijalizacije djece	Amaterizam/profesionalizam	Vrednovanje uspjeha iznad sveg ostalog, usmjeravanje prema profesionalizmu, izražena kompetitivnost	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sport uči djecu da je medalja važnija od osobnog zadovoljstva. (v27) • Maloljetnicima treba zabraniti bavljenje profesionalnim sportom. (v23) • Da ja imam dijete, ne bih ga poticao da se bavi profesionalnim sportom. (v25)
	Učenje ponašanja	Učenje poštivanja autoriteta, krivo naučena pravila društva	<ul style="list-style-type: none"> • Profesionalni sport uči djecu savjesnom izvršavanju obaveza. (v21) * • Profesionalni sport uči djecu da slijede naredbe umjesto da razmišljaju vlastitom glavom. (v20)
Profesionalni sport kao društvena institucija	Manipulativno korištenje sporta	Odvlačenje pažnje s važnih zbivanja, sport kao sredstvo za političko djelovanje, jačanje kolektivnog identiteta, iskorištavanje sportaša za reklamiranje proizvoda, navijačko nasilje	<ul style="list-style-type: none"> • Vladajuća elita koristi sport da narodu odvuče pažnju od pravih problema. (v15) • Rezultati u profesionalnom sportu dobar su pokazatelj snage neke nacije. (v26)* • Volim čuti mišljenje profesionalnih sportaša o aktualnim društvenim pitanjima. (v01) * • Skloniji sam kupiti neki proizvod ako sam vidio vrhunskog sportaša da ga reklamira. (v07)* • Osjećam se bliži svojim sunarodnjacima za vrijeme trajanja svjetskog prvenstva. (v09)* • Sramota je za naciju ne plasirati se na natjecanja europske razine. (v13)* • Profesionalni sport potiče nepotrebno nasilje. (v18)
	Druženje i zabava	Sport kao tema za razgovor, poziv na druženje, zajednička tema različitim ljudima	<ul style="list-style-type: none"> • Volim razgovarati o profesionalnom sportu. (v11)* • Volim kada se moja obitelj okupi zajedno pratiti utakmicu. (v12)*

Tablica 1. Instrument (upitnik)

Table 1. The administrated questionnaire

Poštovani, pred Vama se nalazi upitnik o nekim aspektima profesionalnog sporta. Vaši odgovori su anonimni, a rezultati istraživanja koristit će se za izradu završnog rada iz kolegija "Konstrukcija i evaluacija mjernih instrumenata" na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Molimo da odgovorite na sva pitanja, jer se u suprotnom Vaši odgovori neće moći uzeti u obzir. Zahvalni smo Vam na sudjelovanju					
Molimo Vas da procijenite u kojoj se mjeri Vi osobno slažete s navedenim tvrdnjama. Za svaku tvrdnju označite svoj odgovor na priloženoj ljestvici.	UOPĆE SE NE SLAŽEM	NE SLAŽEM SE	NITI SE SLAŽEM, NITI SE NE SLAŽEM	SLAŽEM SE	U POTPUNOSTI SE SLAŽEM
1. Volim čuti mišljenje profesionalnih sportaša o aktualnim društvenim pitanjima.	1	2	3	4	5
2. Profesionalni sportaši su u pravilu slabo obrazovani.	1	2	3	4	5
3. Sportski trening nije pravi rad.	1	2	3	4	5
4. Profesionalni sportaši ne znaju koliko novac zapravo vrijedi.	1	2	3	4	5
5. Profesionalni sportaši su meni osobno uzor za zdrav život.	1	2	3	4	5
6. Profesionalni sportaši ne cijene rad običnih ljudi.	1	2	3	4	5
7. Skloniji sam kupiti neki proizvod ako sam vidio vrhunskog sportaša da ga reklamira.	1	2	3	4	5
8. Profesionalni sportaši rade napornije nego većina ljudi.	1	2	3	4	5
9. Osjećam se bliži svojim sunarodnjacima za vrijeme trajanja svjetskog prvenstva.	1	2	3	4	5
10. Profesionalni sportaši su preplaćeni.	1	2	3	4	5
11. Volim razgovarati o profesionalnom sportu .	1	2	3	4	5
12. Volim kada se moja obitelj okupi zajedno pratiti utakmicu.	1	2	3	4	5
13. Sramota je za naciju ne plasirati se na natjecanja europske razine.	1	2	3	4	5
14. Profesionalnim sportašima su drugi ljudi bitni samo kao publika.	1	2	3	4	5
15. Vladajuća elita koristi sport da narodu odvuče pažnju od pravih problema.	1	2	3	4	5
16. Profesionalni sportaši su skloniji nasilju od ostalih građana.	1	2	3	4	5
17. Profesionalni sportaši ne njeguju bliska prijateljstva.	1	2	3	4	5
18. Profesionalni sport samo potiče nepotrebno nasilje.	1	2	3	4	5
19. Profesionalni sportaši se previše hvale svojim dostignućima.	1	2	3	4	5
20. Profesionalni sport uči djecu da slijede naredbe umjesto da razmišljaju vlastitom glavom.	1	2	3	4	5
21. Profesionalni sport uči djecu savjesnom izvršavanju obaveza.	1	2	3	4	5
22. Profesionalni sportaši uvijek pokušavaju biti u centru pažnje.	1	2	3	4	5
23. Maloljetnicima treba zabraniti bavljenje profesionalnim sportom.	1	2	3	4	5
24. Profesionalni sportaši su lošiji roditelji nego drugi ljudi.	1	2	3	4	5
25. Da ja imam dijete, ne bih ga poticao da se bavi profesionalnim sportom.	1	2	3	4	5
26. Rezultati u profesionalnom sportu dobar su pokazatelj snage neke nacije.	1	2	3	4	5
27. Profesionalni sport uči djecu da je medalja važnija od osobnog zadovoljstva.	1	2	3	4	5
28. Najuspješniji sportaši koriste barem neke nedozvoljene preparate .	1	2	3	4	5

(Za konačnu verziju upitnika vidi tablicu 1.)

Uzorak i provedba istraživanja

Anketa je provedena u *online* izdanju preko *Google Forms*-a. Poveznica (*link*) *online* ankete dijeljena je preko društvene mreže *Facebook*. Svi odgovori pristigli su od 1. ožujka 2015. godine do 9. ožujka 2015. Na anketu je odgovorilo 185 ispitanika. Obrada rezultata je izvršena u programu IBM SPSS Statistics 20.

Po jedan slučaj iz dva para slučajeva s identičnim odgovorima na svim česticama izuzeti su iz analize. Kako je anketa provedena *online* obrascem koji na kraju ima opciju "pošalji" (*send*) moguće je da je zbog gubitka internet veze ili slično obrazac poslan dva puta (vidljivo je da su poslani jedan za drugim). Konačno, u analizu je ušlo 183 odgovora ispitanika. *Google Forms* podatke sprema u .xls formatu, stoga smo ih morali učitati u SPSS i preimenovati varijable.

REZULTATI I RASPRAVA

Pouzdanost instrumenta (sve čestice)

Nakon što smo sve podatke iz *Microsoft Excela* prebacili u *SPSS* rekodirali smo varijable koje je bilo potrebno (označene zvjezdicom u tablici operacionalizacije). To su varijable v08, v05, v21, v26, v01, v07, v09, v11, v12, v13. Prvo smo provjerili koeficijent pouzdanosti skale (Cronbachov α). Za cijeli instrument (svih 28 čestica) α je zadovoljavajuće razine (.919), a veći (.921) može biti samo ako izbacimo česticu v13 ("Sramota je za naciju ne plasirati se na natjecanja europske razine.") za koju vidimo i matrici inter-item korelacija da je vrlo slabo korelirana sa drugim varijablama. Cronbachov α ne bi se znatno ni smanjio izbacivanjem jedne od 8 čestica (.915) (riječ je o česticama: v05, v01, v06, v18, v19, v20, v24, v25).

Tablica 2. Matrica korelacija faktora

Table 2. Factor correlation matrix

Component Correlation Matrix			
Component	1	2	3
1	1,000	-,246	,385
2	-,246	1,000	-,176
3	,385	-,176	1,000

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

Dimenzionalnost instrumenta (sve čestice)

Vrijednosti KMO (.897) i Bartletova testa (sig.=.000) dozvoljavaju nam korištenje faktorske analize.

U sljedećem koraku proveli smo analizu glavnih komponenata (*principal component analysis*) uz GK kriterij zaustavljanja ekstrakcije faktora (svojevne vrijednosti moraju biti veće od 1) i to u bazičnoj (ne rotiranoj) soluciji. Kao rezultat dobili smo 5 faktora. Ukupno je protumačeno 60,91%, od čega prvi faktor tumači 33,56% varijance, drugi 12,78%, a posljednja 3 znatno manje (približno 6%, 5%, 4%).

Carmines i Zeller (5) govore o tome što se može očekivati ako set čestica mjeri jedan fenomen. U slučaju da instrument mjeri jedan fenomen, ekstrahirana faktorska solucija prije rotacije (bazična solucija) treba podržavati sljedeće hipoteze:

- (1) prva ekstrahirana komponenta treba objasniti veliku proporciju varijance čestica (>40%);
- (2) sljedeće komponente trebaju objašnjavati približno jednake proporcije preostale varijance, naravno uz njihovo postupno smanjivanje;
- (3) sve ili većina čestica trebaju imati relativno velike saturacije na prvom faktoru (>.3);
- (4) sve ili većina čestica trebaju imati veće saturacije na prvom faktoru nego na faktorima koji slijede⁷ (5, str. 60).

Naša skala u ovom formatu (sa zadržanim svim česticama) ne zadovoljava 2 od 4 kriterija Carminesa i Zeller: prva ekstrahirana komponenta objašnjava manje od 40% varijance čestica i sljedeće komponente ne

⁷Vlastiti prijevod

objašnjavaju približno jednaku proporciju preostale varijance jer druga komponenta objašnjava nešto više od 12%. (Mogli bi reći i 3 od 4 ako pogledamo posljednji (4) kriterij jer je većina čestica više saturirana na prvom faktoru nego na faktorima koji slijede). Ako slijedimo ovaj kriterij možemo reći skala ovakva kakva je sad ne mjeri jedan fenomen, odnosno da unutar skale postoje određene čestice koje ispitanici nisu shvatili onako kako smo mi pretpostavili.

Sljedeće smo napravili oblimin rotaciju faktora. Gledajući matricu strukture ekstrahiranih faktora opisati ćemo dobivene faktore. Prvi faktor nazvati ćemo *socijalne veze*. Tvore ga tvrdnje v24, v16, v17, v20, v18, v23, v27, v19, v22, v25, v14. Ideja koja povezuje te čestice, ona zbog kojih smo faktor nazvali *socijalne veze* sastoji se od dva dijela: održavanja i uništavanja veza. Čestice za koje možemo reći da predstavljaju održavanje socijalnih veza su one koje u sadržaju nose obiteljske i prijateljske vrijednosti, te problematiku socijalizacije djece. To su: v24 ("Profesionalni sportaši su lošiji roditelji nego drugi ljudi"), v17 ("Profesionalni sportaši ne njeguju bliska prijateljstva"), v20 ("Profesionalni sport uči djecu da slijede naredbe umjesto da razmišljaju vlastitom glavom"), v23 ("Maloljetnicima treba zabraniti bavljenje profesionalnim sportom"), v27 ("Profesionalni sport uči djecu da je medalja važnija od osobnog zadovoljstva"),

Tablica 3. Matrica strukture

Table 3. Structure matrix

	Structure Matrix		
	Component		
	1	2	3
v16	,802	-,162	,320
v24	,802	-,157	,351
v18	,800	-,265	,374
v20	,796	-,219	,362
v17	,776	-,112	,345
v23	,702	-,225	,285
v19	,700	-,137	,500
v27	,660	-,156	,411
v09	-,250	,797	-,067
v01	-,315	,746	-,331
v05	-,338	,740	-,296
v26	-,058	,738	-,262
v12	-,410	,726	-,123
v07	-,139	,654	-,196
v13	,049	,640	-,030
v21	-,493	,569	,130
v04	,448	-,153	,787
v10	,301	-,272	,757
v06	,518	-,218	,699
v02	,369	-,306	,691
v15	,429	-,179	,631
v03	,540	-,280	,570

Extraction Method: Principal Component Analysis.
Rotation Method: Oblimin with Kaiser Normalization.

v25 ("Da ja imam dijete, ne bih ga poticao da se bavi profesionalnim sportom"). Tri čestice: v22 ("Profesionalni sportaši uvijek moraju biti u centru pažnje"), v19 ("Profesionalni sportaši se previše hvale svojim dostignućima") i v14 ("Profesionalnim sportašima su drugi ljudi bitni samo kao publika") vjerojatno su pridružile ostalim česticama ovog faktora jer predstavljaju odnos sportaša prema drugima, što je sadržajno blisko obiteljskim i prijateljski vrijednostima. Osim održavanja socijalnih veza, dvije čestice "priklonile" su se ovom faktoru jer predstavljaju uništavanje socijalnih veza, konkretno vezano uz nasilje. To su čestice v16 ("Profesionalni sportaši su skloniji nasilju od ostalih građana") i v18 ("Profesionalni sport samo potiče nepotrebno nasilje").

Drugi faktor nazvan je *sport-uzor*, na njega visoko saturiraju čestice: v09, v26, v05, v01, v12, v07, v13, v11, v21. Sadržajem to su većinom čestice iz domene koju smo nazvali "Profesionalni sport kao društvena institucija". Česticama koje spominju "naciju" odnosno korištenje sporta kao političko djelovanje (v26, v13, v09) pridružile su se čestice koje sadržajno govore o profesionalnom sportu (ili sportašima) kao uzorima (čestice v05, v01, v07). Veliki broj čestica koje tvore ovaj faktor su one čestice koje su formulirane u suprotnom smjeru, pa faktor mora biti interpretiran oprezno jer smjer može biti razlog grupiranja čestica. Čestica v12 ("Volim kada se moja obitelj okupi zajedno pratiti utakmicu") saturira visoko na drugi faktor (.707), iako bi sadržajno pretpostavili da će saturirati na prvi faktor. Razlog tome može biti suprotna formulacija te čestice, no ne mora. Razlog može biti i to što "praćenje sportske utakmice" sadržajno može značiti zblizavanje obitelji, a ujedno može značiti i ujedinjavanje nacije. Tu tezu možemo potkrijepiti i uvidom u *inter-item* matricu korelacija, te reći da postoji umjerene korelacije čestice v12 sa česticama koje spominju naciju: (0.612 sa česticom v09, 0.417 sa česticom v26 i 0.394 sa česticom v13).

Treći faktor može se nazvati *rad i novac*, a na njega značajno saturiraju čestice v04, v06, v10, v03, v02 i v15. To su čestice iz domene "stava prema profesionalnim sportašima" koje govore o odnosu sportaša prema radu (v06, v03), novcu (v04, v10) i obrazovanju (v02). Faktoru se pridružila čestica v15 ("Vladajuća elita koristi sport da narodu odvuče pažnju od pravih problema"). Moguće je da se ta čestica nije pridružila drugom faktoru jer je smjerom suprotna od ostalih čestica iz domene "Manipulativno korištenje sporta". U verziji instrumenta sa zadržanim svim česticama v15 saturira podjednako na 1., 3. i 5. faktor.

Četvrti i peti faktor može se nazvati faktorima specifičnosti. Oni su zadovoljili GK kriterij ekstrakcije uglavnom zahvaljujući jednoj čestici koja na njih visoko saturira. U 4. faktoru to je čestica v08 ("Profesionalni sportaši rade napornije nego većina ljudi"), koja se možda nije priklonila drugom faktoru (*rad i novac*) jer je formulirana u suprotnom smjeru od ostalih čestica predviđene poddomene. Peti faktor čini čestica v28 ("Najuspješniji sportaši koriste barem neke nedozvoljene preparate"). Moguće je da stav prema doping-u odvojen od

stava prema profesionalnom sportu, pa dobivanje ovog faktora indicira ideju za neko drugo istraživanje u kojem bi se stvorio instrument za mjerenje stava prema doping-u kao odvojenog od stava prema profesionalnom sportu.

Kreiranje skale (kriteriji zadržavanja čestica)

Uvidom u matricu strukture ekstrahiranih faktora (*structure matrix*) vidimo da na 5. ekstrahirani faktor visoko saturira samo jedna čestica, v28 (-.725) ("Najuspješniji sportaši koriste barem neke nedozvoljene preparate."), dok su sve ostale relativno niske. Nekoliko ostalih čestica saturira do .46, no te čestice saturiraju jače na druge faktore. Stoga možemo reći da je faktor 5 zapravo faktor specifičnosti (svojstvena vrijednost od 1,078 jedva zadovoljava GK kriterij ekstrakcije). Može se pretpostaviti da čestica v28 ("Najuspješniji sportaši koriste barem neke nedozvoljene preparate.") nije shvaćena kao indikator naše predviđene poddomene *Odnos sportaša prema zdravlju*. U *inter-item* matrici korelacija vidi se da su čestice v28 i v05, koje u ideji ovog rada spadaju u istu domenu, korelirane gotovo zanemarivo (.143) što govori u prilog tezi rada. Postoji mogućnost da je problem "dopinga" koji se ovom česticom indicira više prisutan u ideji *fair play*-a, nego kao zdravstveni rizik ili nezdrav način života. Iako faktor specifičnosti (česticu v28) mora biti izbačen, ipak se smatra kako je ovaj uvid vrijedna napomena za neko buduće kreiranje skale stava prema profesionalnom sportu. Nakon izbacivanja čestice, pouzdanost instrumenta nije se značajno promijenila (.919), a povećala bi se na (.920) ako bi čestica v13 bila izbačena. Iako je to zanemarivo ipak valja obratiti pažnju na česticu v13.

Pogledom u *inter-item* matricu korelacija vidi se da je čestica v13 (rekodirana) ("Sramota je za naciju ne plasirati se na natjecanja europske razine.") negativno korelirana sa čak 7 drugih čestica, a njene korelacije s ostalim česticama relativno su niske <0,4. Jedini izuzetak je korelacija s česticom v26 (rekodiranom) koja mjeri sličan predmet mjerenja ("Rezultati u profesionalnom sportu dobar su pokazatelj snage neke nacije"). Ako napravimo *oblimin* rotaciju faktora, možemo vidjeti da obje čestice (v13 i v26) saturiraju na isti (drugi) faktor, no čestica v26 ima nešto veću saturaciju. Kako je riječ o gotovo nultim negativnim korelacijama, moguće je da je do toga došlo zbog relativno malog uzorka. Stoga česticu v13 nećemo izbaciti iz instrumenta.

Osim v13 još dvije čestice su negativno korelirane, spomenuta v26 i čestica v22 ("Profesionalni sportaši uvijek pokušavaju biti u centru pažnje."). Od te dvije čestice izbačena je v22 pošto saturira podjednako na prvom i trećem faktoru, a za razliku od čestice v26 koja je posljednja u toj poddomeni, izbacivanje čestice v22 ne bi ugrozilo sadržajnu valjanost instrumenta.

Još jedna čestica koja se pokazala problematičnom je ona pod brojem v08 ("Profesionalni sportaši rade napornije nego većina ljudi.") koja ima podjednake saturacije na posljednja tri faktora, te uz to najviše saturira na četvrti faktor (.522). To može biti zato što čestica nije dovoljno dobro formulirana. Naime, netko se može složiti

da profesionalni sportaši rade napornije od većine ljudi, ali i dalje može imati stav da je taj rad besmislen, ili da nije pravi rad (natjeravanje svinjske kože), tj. rad kakav obavljaju "obični" ljudi. Kako ne gubimo značajno na sadržajnoj vrijednosti (jer je odnos sportaša prema radu pokriven s još dvije čestice) čestica v08 je izbačena.

Varijabla v11 ("Volim razgovarati o profesionalnom sportu.") očitito nije dobro shvaćena od strane ispitanika, što je vrlo vjerojatno zato što se sam "razgovor" ne može interpretirati jednoznačno kao pozitivan ili negativan.

Zatim je izbačena čestica v14 ("Profesionalnim sportašima su drugi ljudi bitni samo kao publika."). Kako je ona podjednako korelirana sa prvim i trećim faktorom vidi se da formulacija nije jednoznačna. Moguće je da izražavanje ovakvog stava ne nosi nužno vrijednosnu oznaku (je li to dobro što su mu samo publika, ili loše?). Autor pretpostavlja da slaganje s takvom tvrdnjom znači negativan stav prema profesionalnim sportašima jer nisu u stanju razviti bliske odnose s ljudima, te im oni samo služe kao publika ispred koje će predstavljati. Očekivalo se da će ova čestica visoko saturirati na prvi faktor koji se tiče *socijalnih veza*. Priklanjanje ove čestice trećem faktoru nije lako smisljeno objasniti pošto se ostale čestice trećeg faktora tiču rada i novca. Moguće je da je problematika iza čestice v14 shvaćena na način da sportaši iskorištavaju ljude (publiku) da bi zaradili, jer ako nema medijske popraćenosti najčešće nema niti financijskih primanja. Što se tiče sadržajne valjanosti postoje još 3 čestice koje dovoljno dobro mogu "pokriti" sadržaj poddomene.

Izbacivši tu česticu (v14) ponovljena je faktorska analiza i vidljivo je da čestica v25 ("Da ja imam dijete, ne bih ga poticao da se bavi profesionalnim sportom.") očitito nije shvaćena onako kako je pretpostavljeno, te da za razliku od čestice v23 i v27 visoko saturira na drugi faktor. Čestica je izbačena kako bi se provjerilo što će se dogoditi s ostatkom instrumenta, te je uočeno da bez te čestice dosadašnji četvrti faktor koji je svojstvenom vrijednosti jedva prelazio 1 sada više ne zadovoljava GK kriterij.

Čestice v03 ("Sportski trening nije pravi rad.") i v06 ("Profesionalni sportaši ne cijene rad običnih ljudi.") ostavljene su u instrumentu iako su podjednako korelirane na dva faktora jer su važne za sadržajnu valjanost instrumenta. Kako je čestica v08 argumentirano izbačena još prije, v03 i v06 su jedine dvije čestice koje pokrivaju odnos sportaša prema radu.

Prvi faktor kojeg čine čestice v18, v16, v24, v20, v17, v19, v23 i v27 nazvan je *socijalne veze*. Čine ga tvrdnje iz sve tri predviđene domene, a dominira problematika odnosa sporta i sportaša prema nasilju (kao vrste prekida socijalnih veza), prijateljima te obitelji i djeci. Drugi faktor možemo nazvati *Sport-uzor* (čestice: v09, v01, v05, v12, v26, v07, v21 i v13) i kod njega se prepoznaje određeno (ne) prihvaćanje "sportskog" načina života, pogotovo ako se on veže uz naciju ili državu kao promotore sporta. Valja napomenuti da su čestice grupirane na ovom faktoru formulirane u suprotnom smjeru (odnosno one koje smo u obradi podataka morali rekodirati). Postoji mogućnost da su se baš te čestice grupirale na isti faktor iz tog razloga. Treći faktor možemo nazvati *rad i novac*, kojeg gotovo u potpunosti čine čestice iz domene "odnosa prema sportašima". Izuzetak je čestica

v15 vezana uz manipulativno korištenje sporta od strane vlade koja je očitito shvaćena povezano s radom i novcem. Iako možda već ulazimo u ekstrapolaciju, ipak se može reći da povezanost te čestice sa ovim faktorom nije tako strana jer vlada (vlast) može direktno utjecati na profesionalni sport *baš* putem financija.

Pouzdanost i dimenzionalnost konačne inačice instrumenta

Nakon izbacivanja šest čestica (v25, v14, v11, v08, v22, v28) ostale su dvadeset i dvije čestice. U konačnoj inačici koeficijent pouzdanosti Cronbachov α iznosi .903, iako je nešto manji od onog na početku (.919) i dalje je zadovoljavajuće razine. Nakon ponavljanja faktorske analize, može se reći da je količina ukupne protumačene varijance nešto manja (56,6%), dok je zato protumačena varijanca pojedinačnih faktora nešto veća (35,2% na prvom faktoru, 14% na drugom te 7,4% na trećem).

Ako primijenimo kriterije Carmensa i Zellera (5) na ovakvu inačicu skale stava može se reći da i dalje nisu zadovoljeni svi uvjeti. Iako je količina ukupne protumačene varijance u pročišćenoj inačici bliže 40% nego prije (35,2% naspram 33,6%) i dalje se sa sigurnošću ne može tvrditi da se ovdje barata s instrumentom koji mjeri samo jedan fenomen. S obzirom na to da drugi faktor tumači čak 14% ukupne varijance moguće je da on mjeri zasebni predmet mjerenja. Uz dozu opreznosti, gledajući korelacije faktora u *oblmin* soluciji (-.246⁸, .385 i .176), može se reći da neka korelacija postoji pa stoga postoji mogućnost da se ovdje radi o eventualno jednoj skali s nekoliko blisko povezanih podskala (vidi tablicu 2).

Kako bi testirali unidimenzionalnost skale napravljena je faktorska analiza drugoga reda koja je rezultirala jednim ekstrahiranim faktorom 2. reda, na koji prvi faktor (*socijalne veze*) saturira .794, treći faktor (*rad i novac*) saturira .749 dok drugi faktor (*sport-uzor*) saturira -.0597. Zbog suprotnih formulacija čestica koje čine drugi faktor možemo ignorirati negativan predznak. Ukupno je objašnjeno 51% varijance. Rezultati faktorske analize drugog reda idu u prilog tezi da se ovdje ipak radi o unidimenzionalnom instrumentu.

ZAKLJUČAK

Procjena kvalitete instrumenta

Istraživanje stava prema sportu, i nekim njegovim segmentima ili oblicima nije nova ideja. U pregledu dosadašnjih istraživanja vidljivo je da se unosi puno rada i interesa u konstrukciju i evaluaciju mjernih instrumenata za mjerenje stava o pojedinim sportskim temama. No, točno je i to da instrumenata za mjerenje stava prema *profesionalnom* sportu trenutno nema, za pretpostaviti je da je ovo prva takva inačica. Prvotna kreirana skala na početku rada od 28 čestica znatno je promijenjena nakon testiranja i revizije koju smo napravili te se pokazala, iako ne bez mogućnosti za poboljšanje, unidimenzionalnom skalom kojom je moguće mjeriti stav prema profesionalnom sportu kao jedan predmet mjerenja. U prilog kvaliteti ovog instrumenta ide pouzdanost skale te solucija sa tri zadržana smisljena faktora.

⁸Sve čestice na ovom faktoru formulirane su u suprotnom smjeru pa možemo reći kako su faktori ipak pozitivno korelirani.

Problemi instrumenta i prijedlozi za poboljšanje

Problem unidimenzionalnosti ove skale, koji se može naslutiti ako se skala podvrgne kriterijima unidimenzionalnosti Carminesa i Zellera, jedan je od problema ovog instrumenta i eventualno prostor za poboljšanje. Postoji velik broj domena i poddomena stava o profesionalnom sportu, te je potrebno razdvojiti one relevantne od onih marginalnih i na taj način kreirati skalu koja će mjeriti stav prema profesionalnom sportu kao jedan predmet mjerenja. Vjerujemo da bi se kroz nekoliko ciklusa provođenja i revidiranja ove skale moglo doći do optimalnog broja domena i poddomena koje bi bile dovoljne za kreiranje takvog (boljeg) unidimenzionalnog instrumenta.

Određen broj čestica je "propao" jer nisu bile dovoljno jednoznačne da bi ih prosječni ispitanik razumio. To su sljedeće čestice. v11 ("Volim razgovarati o profesionalnom sportu"), koja iako potencijalno mjeri vrlo vrijednu i zanimljivu domenu sporta kao "teme za razgovor" i "zajedničkog jezika" s poznatim ali i nepoznatim ljudima može biti interpretirana na više načina. Netko možda voli kritizirati profesionalni sport i ima krajnje negativan stav, a netko drugi koji isto voli razgovarati o sportu radi to iz interesa, zanimacije ili ljubavi prema sportu. Netko tko smatra da je amaterski sport jedini oblik sporta koji bi smio postojati i dalje može na ovu česticu odgovoriti sa "u potpunosti se slažem" jer mu je draga tema razgovora o svim problemima koje profesionalni sport nosi.

Čestica v27 ("Profesionalni sport uči djecu da je medalja važnija od osobnog zadovoljstva") također se

može shvatiti kao problematičnom jer ne nosi eksplicitnu vrijednosnu kategoriju. Dvije osobe koje se složile s tom tvrdnjom mogu to učiniti iz različitih stavova, dok prvi smatra da je to loše i da je za svako dijete najvažnije osobno zadovoljstvo, drugi može smatrati kako je to dobro jer uči djecu da je potrebno uložiti puno odricanja da bi se u životu nešto postiglo, u ovom slučaju uspjeh u sportu.

Prijedlog za poboljšanje ove skale je formulacija svih čestica tako da mjere podjednako sve tri komponente stava: emocionalnu, kognitivnu i bihevioralnu. Čestice čija formulacija je počinjala sa "Da ja imam dijete..." možda previše "vuku" na emocionalnu komponentnu stava, a u ovom instrumentu takvih ima jako malo, pa tako rečeno "banu iznenada" tijekom ispunjavanja te zbune ispitanika ili mu promijene fokus razmišljanja.

Još jedna od mana je to što ispitanicima nije rečeno o kojem sportu je riječ. Ako su jedni zamislili nogomet, a drugi npr. boks za kojeg su Prot i Radić (16) pokazali da je možda nezavisan stav (doduše od sporta općenito), rezultati se više ne bi mogli uspoređivati niti zajedno obrađivati. Kao prijedlog za poboljšanje autor smatra kako bi u potci na početku anketnog upitnika trebalo stajati na koje se sportove misli. Alternativno, moglo bi se u formulaciji čestica konkretizirati na kojeg se sportaša misli (npr. "Profesionalni nogometaši su skloni nasilju"), no to bi moglo nagnat ispitanike da izražavaju predrasude o sportovima, a ne stav o profesionalnom bavljenju sportom. U svakom slučaju taj problem je otvoren za rješavanje u nekom budućem instrumentu.

Literatura

1. Bosnar K, Prot F, Benassi L. Mjerna svojstva skale stava prema nogometu na uzorku odraslih osoba iz opće populacije. (2011). Dostupno na: http://www.hrks.hr/skole/21_ljetna_skola/128-132-Bosnar.pdf (21. 11. 2015).
2. Bosnar K. i sur. Konstrukcija i evaluacija jedne nove skale stava prema sportu. (2012). Dostupno na: http://www.hrks.hr/skole/21_ljetna_skola/128-132-Bosnar.pdf (4.12.2014.)
3. Bosnar K, Sertić H, Prot F. Razlike u stavu prema borilačkim sportovima djevojčica i dječaka, učenika viših razreda osnovne škole. U: Milanović D, ur. Kineziologija za 21. stoljeće, Zagreb Fakultet za fizičku kulturu, 1999.
4. Bush T. i sur. Stav prema borilačkim sportovima nastavnika osnovne škole. U: Milanović D. ur. Kineziologija za 21. stoljeće, Zagreb Fakultet za fizičku kulturu, 1999.
5. Carmines E G, Zeller R A. Reliability and validity assessment. Newbury Park-London-New Delhi: Sage, 1979.
6. Cigrovski V i sur. Konstrukcija skale za procjenu stava prema skijanju. Proceedings 2012, 2013.
7. Cigrovski V i sur. Effects of alpine ski course program on attitudes towards alpine skiing. Kineziologija 2014; 46: 46-51.
8. Foretić N, Bjelajac S. Odnos roditelja prema sportu u fazi sportske inicijacije. Školski vjesnik 2009; 58(2): 209-23.
9. Giddens A. Sociologija. Zagreb: Globus, 2007.
10. Mataja Ž. Uvod u sportski trening. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980.
11. Muzur A, Rinčić I. Sport i nasilje: prilog etičkim, sociološkim i psihoneurobiološkim razmatranjima. U: European Journal of Bioethics 2011; 2 (3): 145-152.
12. Oreb G, Kostanić D, Prlenda N. Razlike između studenata i studentica u stavu prema jedrenju. Proceedings 2010, 2011; 259-266.
13. Petrović K. The world socio-economic and political crisis calls for changes in the position and social role of sports. U: Petrović K, Hošek A. ur. Prilozi za sociologiju sporta 1. Zagreb, Fakultet za fizičku kulturu, 1984.
14. Petrović K, Hošek A. Prilozi za sociologiju sporta 1. Zagreb, Fakultet za fizičku kulturu, 1986.
15. Prot F, Bosnar K, Sertić H. Metrijske karakteristike skale stava prema borilačkim sportovima kod dječaka viših razreda osnovne škole. U: Milanović, D. ur. Kineziologija za 21. stoljeće. Zagreb, Fakultet za fizičku kulturu, 1999.
16. Prot F, Radić K. Stav studentica i studenata Kineziološkog fakulteta prema borilačkim sportovima. Dostupno na: http://www.hrks.hr/skole/19_ljetna_skola/52-Prot.pdf (8. 9. 2015.), 2010.
17. Sage G H. Orientations Toward Sport of Male and Female Intercollegiate Athletes. Journal of sport psychology 1980; 2: 355-362.
18. Sertić H, Prot F, Bosnar K. Metrijske karakteristike skale stava prema borilačkim sportovima kod djevojčica viših razreda osnovne škole. U: Milanović D, ur. Kineziologija za 21. stoljeće, Zagreb Fakultet za fizičku kulturu, 1999.
19. Žugić Z. Uvod u sociologiju sporta: sport kao znanstveni i društveni fenomen. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu, 1996.
- Žugić Z. Sociologija sporta. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu, 2000.